

Et ressurshefte for foreldre og personalet om samarbeid

Hjem – barnehage

Foreldreutvalget for barnehager (FUB)

Forord

Det er med glede vi presenterer dette heftet om samarbeid mellom foreldrene og barnehagen. Heftet er utarbeidet av *Foreldreutvalget for barnehager (FUB)* på oppdrag fra *Kunnskapsdepartementet*. Vårt ønske er at heftet skal være til nytte og glede, og at det skal fremme et gjensidig likeverdig og stimulerende samarbeid til det beste for barnet.

God lesning ønskes til alle foreldre og alle som har sitt arbeid i eller i tilknytning til barnehagen!

Oslo, 2012

Lou Cathrin Norreen og Åse-Berit Hoffart
Rådgivere, FUB

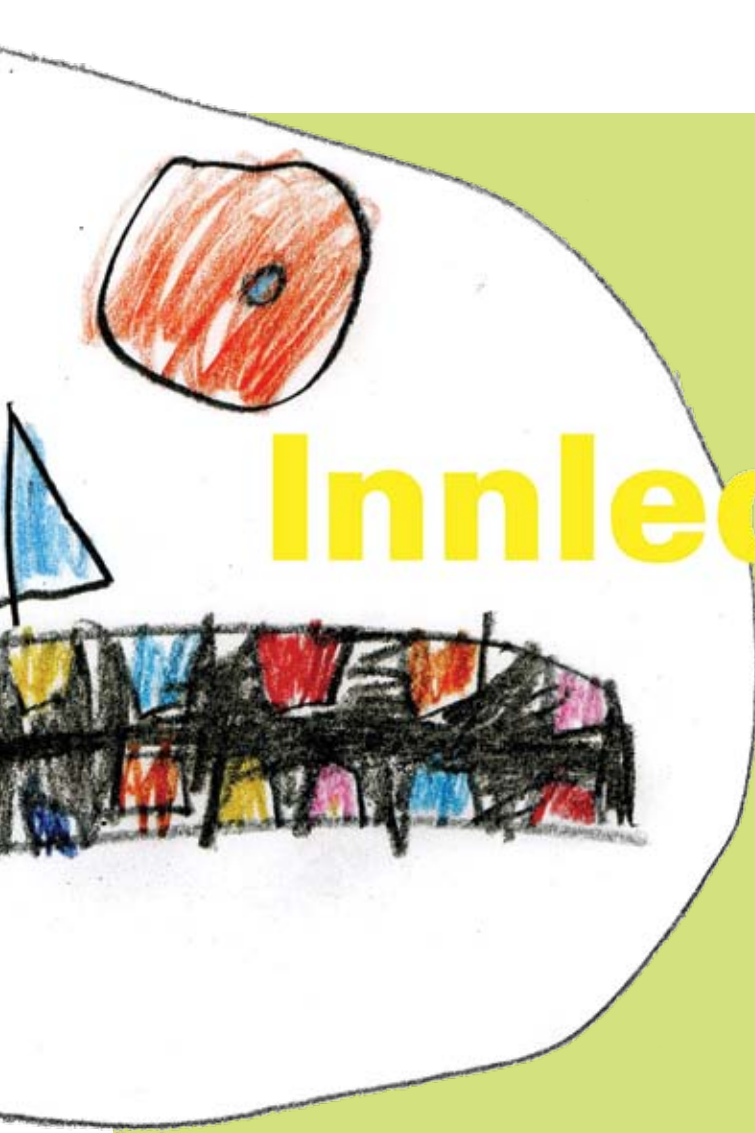

Samarbeidet mellom hjem og barnehage skal bidra til at alle barn i barnehage får et best mulig tilbud.

Innhold

Innledning	4
Mål for samarbeidet	5
Et mangfold blant foreldre	6
Kvalitet	9
Hva kan foreldrene gjøre?	12
Foreldrene i lovverket	16
Foreldreråd og samarbeidsutvalg	17
Hva kan barnehagen gjøre?	22
Leders ansvar	23
Foreldreveiledning	26
Hvordan møte foreldrene	28
Hva kan foreldrene og barnehagen gjøre sammen?	32
Hvordan bli gode voksne sammen for barna?	33
Foreldremøter og foreldresamtaler	35
Dilemmaer	40
Samarbeid med andre instanser	42
Avslutning	44
Kilder	46
Litteraturliste	46
Aktuelle lenker	47

Innledning

Ressursheftet er utarbeidet som følge av NOU 2010:7 *Mangfold og mestring* og henvender seg til både foreldrene og barnehagepersonalet. Målet er å inspirere og veilede begge parter til et nært og konstruktivt samarbeid. Foreldrene er de viktigste personene i barnets liv og den aller viktigste samarbeidspartneren for barnehagen. Gjennom dialog mellom foreldrene og barnehagepersonalet skapes tillit, slik at det gode samarbeidet etableres. Sammen kan vi oppnå det overordnede målet i barnehagen: barnets trivsel og utvikling. Det hender at personale og foreldre har erfaringer og verdigrunnlag som er noe ulikt, og at tanker om hva som er til barns beste derfor blir forskjellig. I disse tilfellene er det ekstra

viktig å klare å finne en god dialog og lytte til hverandre med gjensidig respekt.

Som et allment tilbud har barnehagen en kort tradisjon i Norge. Å få en barnehageplass for sitt barn var inntil for få år siden uoppnåelig for svært mange foreldre. På mange måter kan det sies at ansatte og barnehageeier til nå har spilt hovedrollen i barnehagedriften. For foreldrene har det å få en barnehageplass vært så betydningsfullt i seg selv, at fokus på innhold og kvalitet har blitt vektlagt i mindre grad. Nå som full dekning er oppnådd, endrer dette bildet seg, og mange foreldre kan innta en helt annen rolle overfor barnehagen. De kan i større grad engasjere seg i og være opptatt av barnehagens indre liv. Mange foreldre har forventninger til hva barnehageoppholdet skal gi deres barn, og ønsker innflytelse og medvirkning på personalets valg av innhold og organisering. For andre foreldre er barnehagen en ny og ukjent institusjon. De må bli kjent med hva barnehage er, før de kan ha klare forventninger om hva barnehagen kan gjøre for deres barn.

Heftet har ulike kapitler som hver for seg henvender seg spesielt til foreldrene og barnehagen, og har også et kapittel som henvender seg til begge gruppene. Det presiseres at betegnelsen foreldre i dette heftet omfatter både biologiske foreldre, adoptivforeldre, fosterforeldre og andre foresatte.

Mål for samarbeidet

Det er **Lov om barnehager** og forskriften til loven, *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*, som gir retningslinjer og setter rammer for foreldresamarbeidet.

I formålsparagrafen i barnehageloven (§ 1) står det slik:

«Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling».

Dette innebærer at foreldrenes ønsker og behov for hvordan barna skal ha det, har stor betydning for barnehagens arbeid. Dette stiller krav til personalets evne til å legge til rette for foreldrenes reelle medvirkning. Samtidig er det viktig at foreldrene får god innsikt og informasjon om det pedagogiske tilbudet i barnehagen med utgangspunkt i sine ulike ståsteder. Et godt samarbeid mellom hjem og barnehage må være tuftet på en gjensidig forståelse for at begge parter sitter inne med både kunnskap og erfaringer som kan være til hjelp i arbeidet med barnet. Dess mer ulike tanker personale og foreldre har om barneoppdragelse og samfunnet barna skal oppdras i, jo viktigere blir det å bygge tillit og gjensidig forståelse i samarbeidet. Dette kan være en prosess som tar tid.

Et godt utgangspunkt er å møte hverandre som likeverdige samarbeidsparter slik Birte Ravn definerer samarbeid:

«Et forhold mellom mennesker som i respekt for hverandres forskjellige kunnskaper, ferdigheter, egenskaper, erfaringer og holdninger arbeider mot samme mål på grunnlag av en felles sum ressurser. Det ideelle samarbeid hviler på gjensidig tillit og på felles ansvarsfølelse og bestemmelsesmuligheter. Det dreier seg om et likeverdig forhold.»
(Ravn 1987).

Definisjonen innebærer at foreldre og personalet møter hverandre med åpenhet og nysgjerrighet og er genuint interessert i barnets beste. Foreldrene må kunne stole på at de kan ta opp det som de er opptatt av i forhold til barnet og barnehagen, uten at det oppfattes som kritikk. Personalet har ansvaret for å formidle nødvendig informasjon og å sørge for å invitere foreldrene til medvirkning. Hva som er nødvendig informasjon vil variere fra familie til familie. Av og til er foreldre opptatt av forhold som barnehagen ikke er vant til å diskutere, fordi det aldri har vært stilt spørsmål ved dem tidligere. Det kan dreie seg om at barn sover ute når det er kuldegrader, redsel for at barna skal spise mat som er forbudt i henhold til religion, eller at de ønsker større grad av struktur og formell læring. Noen foreldre har dårlige erfaringer fra egen tid i barnehage, og er generelt engstelige for om barnehagen tar godt vare på barna deres. Det kan være krevende å møte alle disse ulike forventningene i foreldregruppen, men alle foreldre har krav på å bli møtt med respekt. Barnehagen må lytte til foreldrenes ønsker og sørge for at forventninger avklares og avstemmes. Både barnehagepersonalet og foreldrene har et felles ansvar for at samarbeidet utvikler seg i ønsket retning, men det er barnehagepersonalet som har hovedansvaret.

Alle foreldre er sårbare på sine barns vegne og deres velbefinnende er avhengig av hvordan barnet har det. Samtidig påvirker relasjonen mellom foreldre og barnehageansatte også hvordan barnets møte med barnehagen blir. En førskolelærer sa det slik:

«Hvis jeg har et kritisk, dårlig og mistenksomt forhold til deg som foreldre, kan jeg gi opp å komme i posisjon til å hjelpe barnet.»

(Kinge, 2009, s. 26)

Et mangfold blant foreldre

Foreldre møter barnehagen med ulike erfaringer og bakgrunner. Mangfoldet i dagens barnehager er stort. Det dreier seg om både et sosialt, økonomisk, kulturelt, religiøst, etnisk og språklig mangfold. *Temahefte om språklig og kulturelt mangfold (2006)* omhandler blant annet samarbeid med foreldrene og fokuserer på hva barnehagen kan gjøre for å inkludere foreldrene.

I barnehager der den enkelte blir møtt med nysgjerrighet og åpenhet, vil også mangfoldet lettere bli synlig og prege hver-

dagslivet. Dette er noe som krever bevisst arbeid fra personalets side. Forskning fra Danmark viser at det i barnehager ikke nødvendigvis skjer en integrasjon mellom barn med ulike bakgrunner når de går i samme barnehage (*Gulløv og Bundgaard, 2008*). Barnehagen kan være godt tilrettelagt for noen barn, samtidig som den oppleves ekskluderende for andre.

Forskningen viser at personalet har lettere for å gjenkjenne og anerkjenne kunnskaper og erfaringer blant barn med majoritetsbakgrunn enn blant barn med

minoritetsbakgrunn. Barn som har en sosiokulturell bakgrunn som likner personalets, får større muligheter for medvirkning og læring (Palludan 2006). De samme tendensene man finner blant barna, gjør seg også gjeldene blant foreldre. Denne forskningen kan inspirere til å jobbe aktivt for å motvirke slike tendenser og samtidig fokusere på hvordan personalet kan gi barn likeverdige utviklingsmuligheter og foreldre likeverdige samarbeidsmuligheter.

«Jo mer ulikhet det er mellom lærernes (/barnehagepersonalets) og foreldrenes oppfatninger og verdisyn, dess mindre sannsynlighet er det for at foreldrene får innflytelse over det systemet som til en stor grad former livene, identiteten og fremtiden til barna deres, nemlig skolen (/barnehagen).»

(Seeberg, 2003)

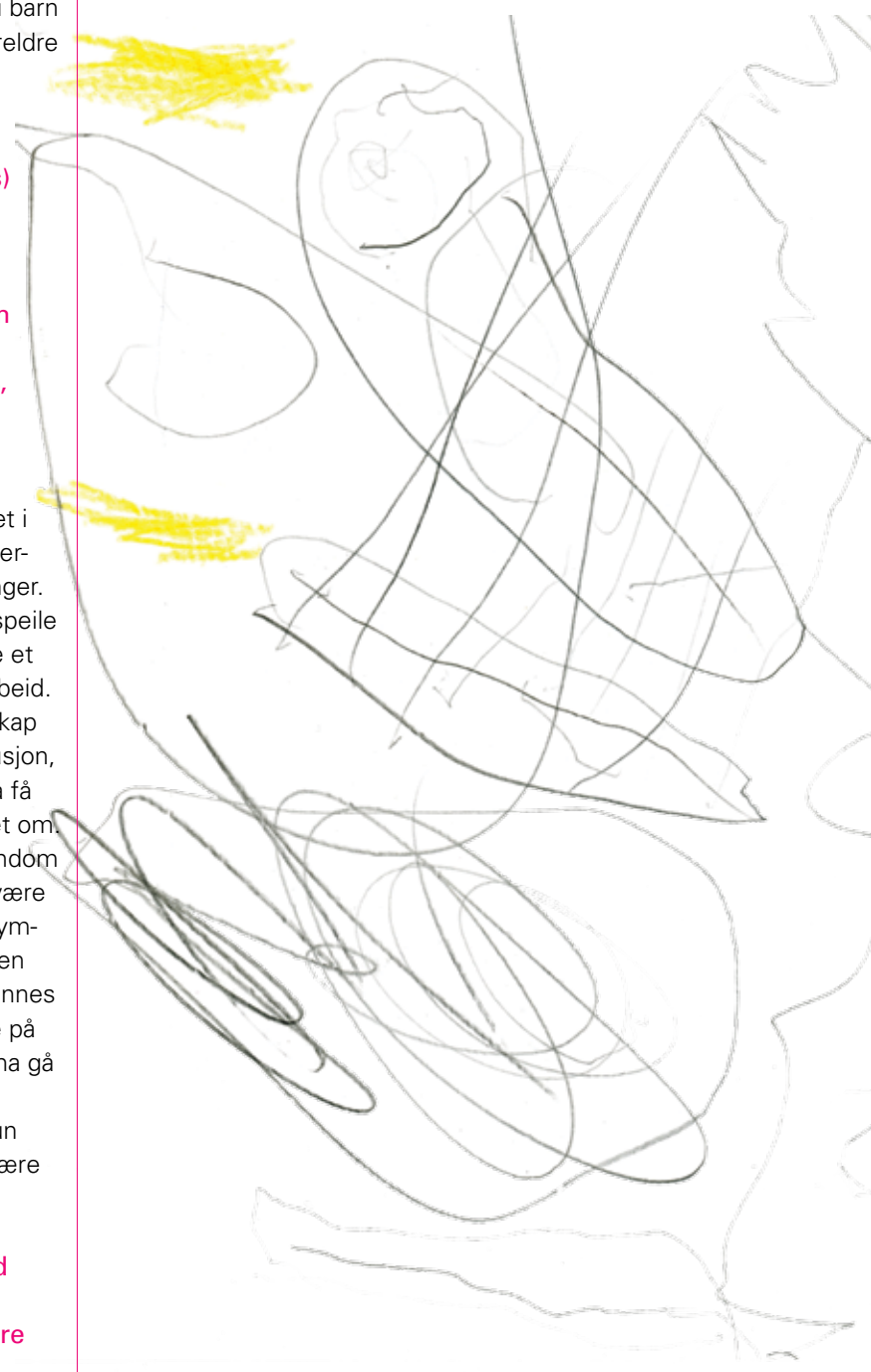
Det kan være nyttig å arbeide for at det i personalet er en sammensetning av personer med ulike bakgrunner og erfaringer. Mangfold i personalgruppen kan gjenspeile foreldregruppen og være med å skape et godt grunnlag for forståelse og samarbeid.

Hvilke erfaringer og hvilken kjennskap foreldre har til barnehagen som institusjon, vil også påvirke hva de har behov for å få informasjon og snakke med personalet om. Har foreldrene erfaringer fra egen barndom om at det var ensomt og vanskelig å være i barnehagen, vil de kanskje være bekymret for om barnet vil trives. Hvis familien kommer fra et samfunn der det ikke finnes barnehager, vil de kanskje være usikre på om de er gode foreldre, når de lar barna gå i barnehagen.

En mamma uttrykte seg slik, da hun skulle si noe om sin opplevelse av å være mor i barnehage:

«Det vanskelige er nok å få med seg det som vert forventet av meg, som mor. Det å kunne være i førekant og forstå.»

(Kyrkjevegen barnehage, 2009).

**Foreldre er de mest
betydningsfulle
samarbeidspartnerne
for barnehagen.**

Dette er noe mange foreldre som har kommet til Norge i voksen alder, kan kjenne seg igjen i. Det kan være ekstra krevende å oppdra barn i et land en selv ikke kjenner så godt. Foreldrene kan bli usikre på hva som er viktig å vektlegge i oppdragelsen for at barna skal trives og klare seg bra i Norge. Personalet i barnehagen kan bli viktige samtalepartnere for foreldrene. Ved å være i en dialog som tar høyde for at foreldre både får mulighet til å bli kjent med hva barnehagen står for og får dele egne tanker, kan barnehagen bidra til at foreldre blir mer bevisst sin egen oppdragerpraksis. Foreldre blir kjent med ulike tanker om barn og barneoppdragelse og vil kunne vurdere sine oppfatninger opp mot det de møter i barnehagen og i samfunnet ellers. Personalet vil i dette arbeidet også få mulighet til å utvide sine forståelser. Det kan igjen bidra til at de blir vant til å etablere gode dialoger både med foreldre som de deler tenkning og referanser med og med foreldre som i utgangspunktet har andre referanser og tanker enn dem selv.

I et samarbeid der vi er opptatt av gjensidighet, blir det viktig å ta foreldrene med på råd og gjøre dem delaktige i den daglige kommunikasjonen. I egne foreldresamtaler kan det være oppklarende å stille spørsmål som:

- «Opplever du at jeg lytter til deg?»
- «Opplever du at barnehagen er et sted hvor du blir hørt?»
- «Opplever du at jeg forstår og liker barnet ditt?»
- «Er du trygg på å ta opp med oss saker som du er uenig i, eventuelt bekymringer du måtte ha?» (Kinge, 2010)

For barnehagepersonalet kan det være nyttig å stille seg selv spørsmål som:

- «Hvordan tror jeg at jeg virker på foreldrene?»
- «Hvordan tror jeg foreldrene opplever min dialog med dem?»
- «Hvordan tror jeg at de opplever seg forstått av meg?»
- «Hvordan tror jeg at foreldrene opplever seg sett og hørt av meg?»

Kvalitet

Når foreldrene er fornøyd, smitter dette over på barna og på personalet. Dette gjelder også motsatt vei, og fornøyde foreldre og et fornøyd personale påvirker kvaliteten på tilbudet barnet får i barnehagen. Undersøkelser fra rapporten *Klar, ferdig, gå! Tyngre satsing på de små (BFD, 2005)* viser at det først og fremst er den daglige kontakten som fremmer kvaliteten for det enkelte barnet. Ni av ti foreldre oppga i 2008 at de var fornøyd med samarbeidet og måten de ble møtt på av personalet i barnehagen. Den samme rapporten viser at 96 prosent av styrerne har nedskrevne rutiner for å informere nye foreldre om barnehagens innhold og arbeidsmåter. Rutiner for informasjonsutveksling kan bidra til å sikre at alle foreldre blir behandlet likt. I en undersøkelse fra TNS Gallup i 1994 viser det seg at det foreldrene er aller mest opptatt av, er at barna har det morsomt sammen med andre barn og voksne, at de får oppleve naturen, lærer seg å omgås andre mennesker, får omsorg og trygghet fra de voksne og får leke med andre barn. Rapporten *Alle teller mer (2009)*, en undersøkelse om erfaringer med Rammeplanen i barnehagen, viser at det viktigste for både barn og foreldre fremdeles er at barnet har lekekamerater og at det får god omsorg fra de voksne.

Rapporten *Mangfold og mestring. Flerspråklige barn, unge og voksne i opplæringssystemet (NOU 2010:7)* viser imidler-

tid til flere undersøkelser som formidler at minoritetsspråklige foreldre ikke opplever at barnehagen har god kvalitet i samme grad som majoritetsspråklige foreldre. Disse foreldrene kan være opptatt av andre ting, for eksempel at familiens verdigrunnlag og tradisjoner skal ivaretas, samtidig som barna skal lære norsk språk og om norsk kultur.

Samarbeid med hjemmet og foreldrene er en av de aller viktigste kvalitetsfaktorene i barnehagen. Konkrete og presise mål for foreldresamarbeidet er derfor viktig. Undersøkelser viser at foreldremedvirkning er et felt som bør styrkes i barnehagen (*Alle teller mer, 2009*). Samarbeidet må inkludere *alle* foreldre, og kvaliteten vil derfor gjenspeile barnehagens evne til å møte forskjellighet.

Når foreldrene og personalet har en felles forståelse av at de trenger hverandre, bidrar dette til at barna får en bedre hverdag i barnehagen.

Fem viktige punkter om kvalitet i samarbeidet mellom hjem og barnehage

(Andersen og Rasmussen, 1996):

1 MÅLENE MÅ GJENSPEILE FORELDRENES OG PERSONALET'S FORVENTNINGER

For at foreldrene og personalet skal arbeide mot felles mål, må det avklares hvilke forventninger de har til hverandre. En gjensidig forventningsavklaring vil også bidra til at foreldrene og personalet blir bedre kjent med hverandre. En tydeliggjøring av hva som forventes, rydder også eventuelle misforståelser av veien.

2 FORELDRENE OG PERSONALET TRENGER HVERANDRE

Når foreldrene og personalet har en felles forståelse av at de trenger hverandre, bidrar dette til at barna får en bedre hverdag i barnehagen. En nær dialog gir kjennskap til hverandres oppdragelsesverdier og –praksiser. Dette hindrer at barnet opplever at hjem og barnehage er to adskilte verdener, der barnet er den eneste som vet hva som foregår i begge.

3 FORELDRENE HAR BEHOV FOR Å VITE HVA SOM SKJER I BARNEHAGEN

Når foreldrene leverer fra seg barnet i barnehagen, har de barnet i tankene gjennom dagen. De har behov for å vite hvordan barnet blir møtt av andre barn og voksne og for å vite hva barnet opplever i barnehagen. Det er derfor av stor betydning at personalet er dyktige til å formidle fra barnehagehverdagen.

«Foreldre er *alltid* mottakelige for tilbakemeldinger om barnet sitt! Det er personalet som er ansvarlig for å ivareta dette.»

(Marit, styrer i barnehage)

4 FORELDRE HAR BEHOV FOR Å VÆRE SAMMEN MED BARNET SITT

Det kan være betydningsfullt at barnehagen av og til tilbyr foreldre å tilbringe tid i barnehagen. Ved å være sammen med barnet i barnehagen vil foreldrene også se barnet i en annen sammenheng enn de pleier, noe som kan være berikende for forholdet til barnet.

5 FORELDRE HAR BEHOV FOR Å HA INNFLYTELSE PÅ HVERDAGSPEDAGOGIKKEN

Undersøkelser (*Andersen og Rasmusen, 1996*) viser at foreldrene ønsker innflytelse på barnehagehverdagen. De er opptatt av aktiviteter og dagsrytme og av å påvirke hvordan barnet har det i de daglige situasjonene. Ved at foreldrene av og til er tilstede i barnehagen, får de mulighet til å bli kjent med personalet og det som skjer i barnehagen. Dette kan være spesielt betydningsfullt for foreldre som har liten kjennskap til barnehagens arbeid. Foreldre og personale får felles erfaringer som utgangspunkt for samtale, og foreldrenes muligheter for innflytelse øker. Når foreldrene har liten norskspråklig forståelse, blir det viktig å legge til rette for at foreldrene skal kunne forstå og gjøre seg forstått. Både telefoning, tolker som kommer til barnehagen og tospråklige ansatte kan bety mye i dette arbeidet. Fotografier kan også brukes til å fortelle om hva som har skjedd i løpet av en dag, når foreldre og ansatte ikke deler språk.

Hva kan foreldrene gjøre?

Foreldrene er de viktigste omsorgspersonene i barns liv. Foreldrene er barnas anker i tilværelsen, og hvordan foreldrene har det påvirker barnas opplevelse av seg selv og sine omgivelser. Når foreldrene for eksempel er trygge på at barna har det godt i barnehagen, vil det være positivt for barnas opplevelse av egen barnehagehverdag.

«Vær trygg på at du kan ta opp negative hendelser uten at det går utover barnet!»

(Berit, daglig leder i barnehage)

I *Rammeplanen* står det at det er foreldrene som har ansvaret for barns oppdragsoppgave. Det er viktig å huske på at selv om barnet har profesjonelle voksne rundt seg i barnehagen, er det fortsatt foreldrene selv som kjenner barnet best og er ekspert på eget barn.

Det kan være krevende for foreldre å balansere ulike krav fra jobb, skole, familie og nærmiljø. Noen strever med dårlig samvittighet fordi barna av og til må være i barnehagen mer enn foreldrene kunne ønsket. Andre kan ha dårlig samvittighet for å sende barna sine til barnehagen. For dem

kan barnehagen være en ny type institusjon og utfordre deres syn på det å være en god omsorgsperson. Dårlig samvittighet er ikke et godt utgangspunkt for foreldrene og for samarbeidet med personalet i barnehagen. Det er derfor viktig at foreldrene våger å kommunisere sine følelser og tanker til personalet, slik at det kan ryddes opp i misforståelser og annet som kan være til hinder for en god kommunikasjon. For personalet kan det oppleves godt at foreldrene viser åpenhet og ærlighet, og de vil trolig mer enn gjerne både støtte og hjelpe foreldre som strever med dårlig samvittighet eller andre utfordrende tanker og spørsmål.

«Ingen spørsmål er dumme, foreldrene kan henvende seg til oss om alt de har på hjertet!»

(Tonje, daglig leder i barnehage)

Forskning viser at barn som går i barnehagen, gjennomsnittlig utvikler seg mer og bedre, i hvert fall ikke dårligere, enn barn som er hjemme – naturligvis avhengig av kvaliteten i den enkelte barnehage (Bengt-Erik Andersson, 2009).

Prøv å bli kjent med de andre foreldrene. Dette fører til bedre samarbeid og oppfølging.

Urie Bronfenbrenner framhever at foreldrenes sensitivitet overfor egne barn preger samspillet, og at det derfor er viktig for barns utvikling at de også er sammen med andre voksne, der kontakten ikke er preget av samme ubetingede hengivenhet (Andersen og Rasmussen, 1996).

Når barna begynner i barnehagen, utvides deres verden. De blir kjent med flere barn og flere voksne. Familien og barnehagen kan være utfyllende arenaer for barnet. For mange barn er barnehagen stedet der de får den første erfaringen i å delta i et fellesskap med jevnaldrende. For noen er det også første møte med et annet språk og andre omgangsformer enn hva de har vært vant til hjemme.

Det er foreldrene som har ansvaret for barns oppdragelse (*Barnekonvensjonen og Lov om barn og foreldre*). Barnehagen er et kompletterende miljø. Personalet har hovedansvaret for å fremme god kontakt og samarbeid med foreldrene, men foreldrene er også ansvarlig for den kontakten som oppstår. Foreldre har rett til å kunne stille krav og ha forventninger til personalet, men det forventes at også foreldre bidrar til å fremme kontakt og samarbeid. Denne kontakten er nødvendig for at reell foreldremedvirkning skal kunne skje. Foreldremedvirkning innebærer at foreldre tar del i barnehagens virksomhet, uttrykker

egne tanker og meninger og er med på å utforme det tilbudet som barnet gis i barnehagen. Foreldremedvirkning handler også om at foreldre deler sine tanker og ønsker for barnas hverdag i barnehagen. Det kan dreie seg om barn og foreldres behov i forbindelse med at foreldrene ikke bor sammen, det kan dreie seg om barnas religiøse oppdragelse eller foreldres sykdom. Hvor aktiv deltakelsen blir, er naturlig nok avhengig av den enkeltes behov, kapasitet og mulighet.

Foreldrene kan vise sitt engasjement på andre måter enn gjennom fysisk tilstedeværelse i barnehagen. Foreldreutvalget for grunnopplæringen (FUG) har utarbeidet en foreldreplakat, som handler om hva foreldre kan gjøre for å bli mer aktive i forhold til eget barn og skole. FUG har omarbeidet innholdet i plakaten til å gjelde foreldre med barn i barnehage:

- Vær bevisst at du er den første og viktigste «pedagogen» i ditt barns liv.
- Vær bevisst at dersom du er engasjert og interessert, får barnet ditt en tryggere og mer forutsigbar barnehagehverdag. Båndene mellom hjem og barnehage styrkes.
- Snakk med barnet ditt om det som har skjedd i løpet av barnehagedagen.
- Engasjer deg i barnehagens aktiviteter. Da blir barnet mer motivert og vil kunne trives bedre i barnehagen.
- Ha tro på din egen rolle og mulighet til å påvirke. Dette er viktig for barnet!
- Vær bevisst på at når du har et godt forhold til barnehagepersonalet, påvirker det ditt barns trivsel i barnehagen. Når barnet ditt opplever at du har en åpen, tillitsfull og fri kommunikasjon med personalet, vil det slappe av og slippe å bruke egne krefter på å bekymre seg over det som skjer.
- Prøv å bli kjent med de andre foreldrene. Dette fører til bedre samarbeid og oppfølging.
- Husk at du er viktig for barnets barnehagehverdag, og at du er den viktigste personen i ditt barns liv.

Idé fra «Foreldreplakaten», Foreldreutvalget for grunnopplæringen (FUG)

Foreldrene i lovverket

Ved å nyttiggjøre seg de formelle organene foreldreråd og samarbeidsutvalg, som er lovpålagt og skal være etablert i alle barnehager, kan foreldrene få ha en reell påvirkning på det som skjer i barnehagen.

Foreldreråd og samarbeidsutvalg

Oppnevning og praktisering av foreldreråd og samarbeidsutvalg er hjemlet i *Lov om barnehager § 4. Foreldreråd og samarbeidsutvalg*. Foreldreråd og samarbeidsutvalg skal sikre samarbeidet mellom barnas hjem og barnehagen. Foreldrerådet består av alle foreldrene, og det velges vanligvis to representanter som er foreldrenes representanter i Samarbeidsutvalget (SU). Disse to representantene kan (eventuelt sammen med flere foreldre) danne *Foreldrenes arbeidsutvalg* (FAU). Det er viktig å merke seg at barnehageeier skal sørge for at saker av viktighet, forelegges foreldrerådet og samarbeidsutvalget (§ 4, siste avsnitt i Lov om barnehager).

FORELDRERÅDET

Foreldrerådet skal fremme foreldrenes fellesinteresser og bidra til at samarbeidet mellom barnehagen og foreldregruppen skaper et godt barnehagemiljø. Det bør være et mål at mangfoldet blant foreldrene er representert i foreldrerådet, enten ved egen deltagelse eller ved at representantene har god kontakt med hele foreldregruppen. Er det i forskrift etter § 15 satt maksimalgrense for foreldrebetaling, kan

bare foreldrerådet samtykke i foreldrebetaling ut over dette. *Foreldrenes arbeidsutvalg* (FAU) representerer foreldrerådet og deres interesser.

TIPS TIL FORELDRERÅDET:

Utarbeid vedtekter for arbeidet i FAU – for eksempel etter følgende mal:

- Beskrive FAUs medlemmer og dets mandat.
- Beskrive hvordan medlemmene til et FAU blir valgt.
- Beskrive hva som skal være FAUs oppgaver.
- Oppgi antall møter gjennom barnehageåret.
- Om taushetsplikt.
- Om vedtektsendringer.
- Lage møteplan med temaer for det enkelte barnehageår.
- Avklare om foreldrerådet skal ha ansvar for arrangement for barn og foreldre i løpet av barnehageåret, og i så fall hvilke.
- Diskutere med foreldrene hva de ønsker å medvirke til, og på hvilken måte. FAU har her et viktig ansvar i å ivareta at alle foreldre blir hørt.

SAMARBEIDSUTVALGET (SU)

Samarbeidsutvalget består av representanter for foreldre, ansatte og eier (deltar etter eget ønske) og har som oppgave å være et rådgivende, kontaktskapende og samordnende organ. Samarbeidsutvalget skal forelegges saker som er viktige for foreldrene, slik som budsjett, driftsendringer og arealutnyttelse. Barnehagens årsplan skal fastsettes av samarbeidsutvalget. Utvalget plikter også å påpeke overfor eier og melde fra til tilsynsmyndigheten dersom barnehagen ikke drives innenfor gjeldende rammer. Ved eiers søknad om dispensasjon fra *Forskrift om pedagogisk bemanning (§ 3 midlertidig dispensasjon)* skal uttalelse fra samarbeidsutvalget legges ved.

TIPS TIL SAMARBEIDSUTVALGET:

- Konstituere utvalget. Velge leder og nestleder og ev. andre funksjoner. Styrer er vanligvis sekretær for samarbeidsutvalget.
- Drøfte barnehagens verdigrunnlag.
- Definere hva utvalget legger i «samarbeid», og hva de mener er et reelt samarbeid.
- Avklare hvilke områder det skal samarbeides om.
- Avklare hvilke områder barnehagepersonalet skal håndtere, og hvilke områder foreldrene skal håndtere.
- Sørg(e) for at eventuelle flerspråklige foreldre er representert i SU.

- Avklare og utarbeide rutinebeskrivelse for behandling av klager og håndtering av eventuell uenighet med barnehagepersonalet.

KOMMUNALT FORELDREUTVALG FOR BARNEHAGER (LOKALT FUB)

Noen kommuner har på eget initiativ etablert kommunale foreldreutvalg. Utvalget representerer samtlige barnehager i kommunen, både offentlige og private. Stortingsmelding 41 (2008-2009) *Kvalitet i barnehagen* framhever hvordan kommunale foreldreutvalg kan gi verdifulle innspill i arbeidet med å styrke samarbeid mellom hjem og barnehage. I meldingen oppfordrer Kunnskapsdepartementet kommuner til å etablere kommunale foreldreutvalg. Et kommunalt FUB kan bestå av representanter som velges blant alle barnehagene i kommunen eller bydelen.

Dette organet kan representere et viktig interesse- og meningsfellesskap for foreldrene i barnehagene, som igjen kan være en betydningsfull samarbeidspartner for så vel barnehagene som barnehageadministrasjonen i kommunen eller bydelen. Særlig i prinsipielle og større saker som økonomi, brukerundersøkelser, barnehageplaner og vedtektssaker, vil et slikt organ ha en viktig funksjon.

Samarbeid mellom hjem og barnehage skal bidra til at alle barn i barnehage får et best mulig tilbud.

TIPS TIL KOMMUNALT (LOKALT) FORELDREUTVALG:

- Se tips til SU og FAU om konstituering, roller og mandat.
- Etablere dialog med barnehageadministrasjonen i bydelen/kommunen.
- Være i dialog med barnehagene.
- Følge opp aktuelle barnehagesaker i bydelen/kommunen.
- Legge opp møteplanen i forhold til saker og datoer for møtene i de politiske fora som behandler barnehagesaker.

FORELDRENES RETTIGHETER OG PLIKTER I BARNEHAGESAMMENHENG ER HJEMLET I:

- Lov om barnehager.
- Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler m.v.
- «Rammeplan for barnehagenes innhold og organisering» (forskrift til barnehageloven).
- Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa (spesialpedagogisk hjelp)*.

Annet relevant lovverk:

- Lov om barn og foreldre.
- Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa.
- Lov om barneverntjenester.
- Barnekonvensjonen.
- Menneskerettighetene.

* = hjemmel om spesialpedagogisk hjelp vil bli flyttet til barnehageloven når revidert barnehagelov foreligger

FORELDRE HAR RETT TIL:

- å samarbeide med barnehagen om det som der skjer med barnet (*barnehageloven, § 1. Formål*)
- å få regelmessig informasjon om eget barn (*Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*)
- tilgang til informasjon om barnet (*barnehageloven, § 30. Innholdet i foreldreansvaret*)
- å medvirke til innholdet i barnehagen (*barnehageloven, § 4. Foreldreråd og samarbeidsutvalg*)
- å drøfte spørsmål knyttet til barnets trivsel og utvikling samt barnehagens pedagogiske virksomhet (*Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*)
- å gjøres kjent med personalets generelle taushetsplikt (*barnehageloven § 20. Taushetsplikt*) og spesielle opplysningsplikt i forhold til barneverntjenesten (*barnehageloven § 22. Opplysningsplikt til barneverntjenesten*).
- gjennom barnehagens vedtekter å få opplysninger som er av betydning for foreldrenes forhold til barnehagen (*barnehageloven § 7. Barnehageeierens ansvar*)
- å bli spurt om tillatelse når det gjelder bruk av bilder eller andre opplysninger om barnet (*personopplysningsloven § 8 og 9*).

I tillegg bør foreldrene informeres og få mulighet til å reservere seg når barnehagen legger opp til aktiviteter som går utover

barnehagens vanlige aktiviteter. Dette kan for eksempel gjelde transport av barn i privatbil, fotografering av barna og bading med og uten klær på sommertid.

Foreldrene skal oppleve at det er lett å ta opp ting med personalet. Det er viktig at eventuelle problemer blir tatt opp direkte med den avdelingen eller basen det gjelder. Av og til kan det hende at det oppleves vanskelig å ta opp saker. Dersom det er nødvendig, kan styrer og SU-representanter involveres.

TIPS TIL SAMTALEN:

- Ta opp vanskelig sak så snart som mulig.
- Beskriv problemet slik du opplever det og så konkret du kan.
- Se framover, og foreslå løsninger.
- Avtaler som blir gjort, forplikter begge parter til å følge opp det dere blir enige om.
- Avtal en ny samtale om en stund slik at dere kan vurdere hvordan det går.

På foreldremøtet fikk jeg en aha-opplevelse da styreren sa: «Mange av dere er flinke til å ta opp saker dere er opptatt av med oss! «Jeg trodde jeg var flink når jeg ikke tok opp noe – jeg ville liksom ikke være til bry. Nå forsto jeg at barnehagen ønsket at jeg skulle si ifra både om det som var bra og mindre bra.»

(Mamma i barnehagen)

Hva kan barnehagen gjøre?

«Et samfunn som setter pris på sine barn, må ta godt vare på deres foreldre.»

(John Bowlby i rapport til WHO i 1951)

Leders ansvar

«God opplæring i hele personalgruppa styrker barnehagen innad og utad. Sammen gjør vi hverandre gode!»
(Mariann, styrer i barnehage)

Styrer eller daglig leder av barnehagen har hovedansvaret for å sørge for det gode samarbeidet. Foreldrene involveres i begrenset grad i planleggingsarbeidet i barnehagen, og i følge rapporten *Alle teller mer (2009)* oppgir så mange som 71 prosent at de ikke deltar i planleggingsarbeidet. Ansvarret dreier seg om følgende punkter:

- Å ta ansvar for at foreldrene medvirker til barnehagens årsplan. Styreren må finne ut hva foreldrene er opptatt av og trekke dem med i arbeidet med barnehagens innhold gjennom året. Videre må foreldre trekkes med i evalueringen av barnehagens arbeid på slutten av barnehageåret og i forkant av neste års planer. Alle foreldre skal ha mulighet til å komme til orde. Metoder og fora der dette tas opp, bør variere. Foreldrene

kan spørres både individuelt og i møtesammenheng, både muntlig og skriftlig.

- Å ta ansvar for at hele personalgruppen diskuterer og blir enige om hvilket verdisyn og hvilke holdninger som skal ligge til grunn for samarbeidet med barnas foreldre. For eksempel:
 - Hvilke verdier vil vi skal prege samarbeidet mellom hjem og barnehage?
 - Hvilken status og rolle gir barnehagepersonalet foreldrene?
- Å definere hvordan verdisynet skal komme til uttrykk i praksis sammen med barnehagepersonalet, for eksempel:
 - Hvordan møter vi foreldrene?
 - Forekommer det forskjellsbehandling av foreldrene?
 - Hvordan sikrer vi at alle blir sett og hørt på en respektfull måte?
- Å utarbeide rutiner for kontakt med barnas foreldre, for eksempel:
 - Kan alle foreldrene lese og forstå barnehagens planer?
 - Hvilken skriftlig informasjon kan vi oversette til foreldrenes ulike morsmål?

- Hvem trenger muntlig informasjon for å forstå barnehagens arbeid?
- Når og hvordan har foreldrene behov for tolk for å forstå og å gjøre seg forstått?
- Å avklare sammen med personalet hvilket ambisjonsnivå barnehagen skal ha i forhold til samarbeidet, for eksempel:
 - Hvordan prioriteres samarbeidet med foreldrene?
 - Hva kjennetegner barnehagens samarbeid med foreldrene?
 - Hvordan ønsker barnehagen å videreutvikle samarbeidet?
- Å sikre at personalet har jevn kontakt med hver enkelt familie og hvert enkelt barn, for eksempel ved:
 - Å ha utarbeidet praktiske rutiner for foreldresamarbeidet.
 - Jevnlig å gå gjennom hva samarbeidet mellom foreldrene og barnehagen dreier seg om. Dette kan bl.a. skje på personalmøter.
 - Arbeide for at personalet skal kjenne til hva som er viktig for foreldrene i oppdragelsen av barna sine.
- Skille mellom ulike roller som styrer kan ha overfor foreldrene, for eksempel:
 - Som leder av barnehagens pedagogiske og administrative arbeid.
 - Som leder av personalgruppen.
 - Som arbeidstaker. Noen barnehager er eid og/eller drevet av foreldre.
 - Som sekretær for samarbeidsutvalget og eventuelt styret.
- Å gjennomføre brukerundersøkelser. Barnehagen bør minst én gang i året gjennomføre en undersøkelse som gir tilbakemeldinger fra foreldrene på hvordan de og barna deres har det i barnehagen. For å nå alle foreldre kan innholdet i brukerundersøkelsen også formidles muntlig i samtaler. Det kan videre være en god rutine å gjengi resultater fra brukerundersøkelsen i foreldresamtaler.

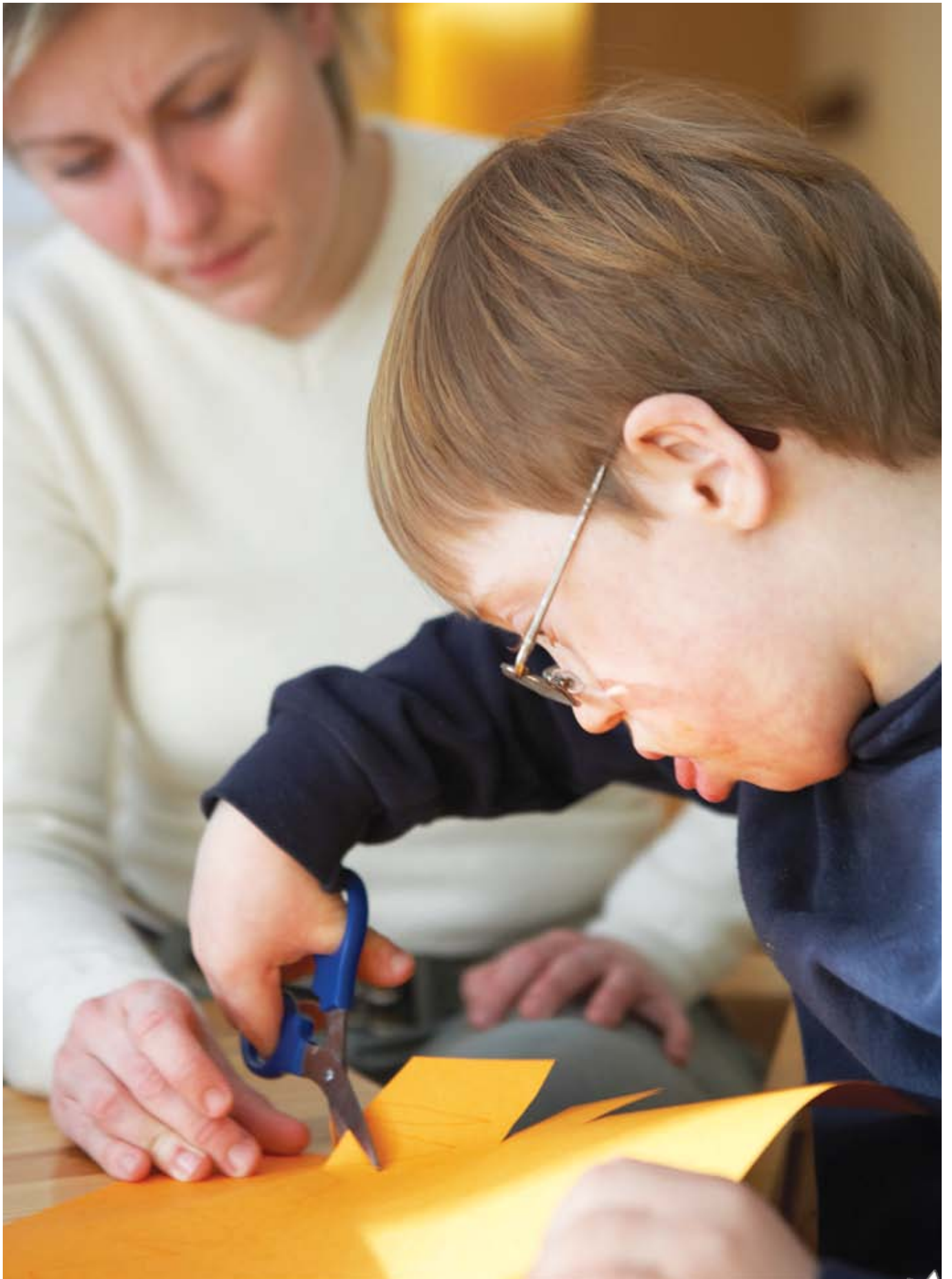
For foreldrene er det helt avgjørende at barnehagen lykkes med å arbeide fram og tufte sin praksis og mellommenneskelige relasjoner på bevisste grunnverdier.

Barnehagen bør minst én gang i året gjennomføre en undersøkelse som gir tilbakemeldinger fra foreldrene på hvordan de og barna deres har det i barnehagen.

«De er så imøtekommende og varme, samtidig som de er utrolig profesjonelle. De ser barna, og de ser oss voksne. Jeg har aldri opplevd å møte så mange fantastiske mennesker på et sted.»

(Mor i Hannes lekestue – barnehagen som ble kåret til Norges beste barnehage av «Foreldre & Barn» 2010)

Foreldreveiledning

Flere barnehager har god kompetanse i utviklingsstøttende program, og mange tilbyr også foreldreveiledning. Her er eksempler på slike program:

Foreldreveiledning i grupper:

ICDP (International Child Development Programme): Programmet fokuserer på samspill mellom barn og deres omsorgspersoner. Det utføres av sertifiserte ICDP-veiledere, som finnes i mange kommuner. Programmet er oversatt til flere språk. Foreldrene får mulighet for dialog og diskusjoner på sitt morsmål. Dette kan gi dem større trygghet i sin rolle som foreldre og bidra til forståelse for ulike syn på barn, barndom og oppvekst. Se nettside til ICDP bak i heftet.

LØFT (Løsningsfokusert tilnærming): Tenkningen i LØFT handler i korthet om hvordan man kan møte forskjellige situa-

sjoner ved å fokusere på ulike løsninger framfor å fordype seg i det problematiske. Foreningen «Voksne for barn» har utarbeidet et foreldrekurs i samarbeid med Ben Furmann: «LØFT for foreldre».

«Ved å fokusere på feil og svakheter gjør vi hverandre til dverger. Ved å fokusere på mulighetene omskaper vi hverandre til giganter.»
(Ben Furman, grunnlegger av LØFT)

Se nettside for LØFT bak i heftet.

«Vis oss at det vi vet om barnet, er viktig for dere, og at det dere vet, er viktig for oss.»
(Mor til barnehagebarn)

NOEN PRAKTISKE RÅD TIL BARNEHAGEN:

- Skap tillit. Etabler god kontakt med foreldrene, og vis gjennom handling at du bryr deg om barnet i hverdagen. Da blir det lettere å møte de vanskeligere tidene.
- Skap klima for åpenhet. Vis at du er tilgjengelig for samtale både i dagligdagse situasjoner og når det eventuelt oppstår problemer i familien. Inviter til kontakt dersom det skulle oppstå vanskelige tider.
- Sett deg gjerne inn i og søk kunnskap og kompetanse om menneskelige behov og reaksjoner.
- Prøv å skape «det trygge rom», fortell foreldrene at også du som «profesjonell» synes oppdragelse av egne barn kan være utfordrende.
- Inviter til foreldremøter om for eksempel det å være forelder, og hvordan vi kan bistå hverandre i sårbare livsfaser.
- Snakk positivt om andre barn og deres foreldre. Prøv å skape forståelse for at barns atferd alltid har en grunn.
- Legg inn tid til evaluering av samarbeidet mellom hjem og barnehage, både det generelle og det spesielle. *(Kinge, 2009)*
- Ønsk foreldre «velkommen» på deres eget språk. Det åpner for dialog når en blir møtt på sitt eget morsmål. Bli enige

om hvordan barnehagen kan markere høytidsdager i barnehagen, eller andre ting foreldrene mener er viktig fra familiens kultur.

- Mange foreldre kvier seg for eller har av praktiske årsaker ikke mulighet til å be andre barn på besøk eller arrangere bursdager. Kan det være en mulighet for at foreldrene kan låne barnehagen på kveldstid?
- Vær et bindeledd mellom familiene, gjør foreldrene oppmerksom på hvem deres barn trives og leker sammen med, og oppmuntre til samvær utover tiden i barnehagen.
- Garderoben er gjerne stedet for å bringe og hente barnet til og fra barnehagen. Her skjer overgangen mellom hjem og barnehage. Garderoben kan defineres som en «positiv sone» – et fristed for barn og foreldre – der personalet kommer dem i møte for å gjøre overgangen så god som mulig. Samtaler av mer omfattende karakter legges til andre rom.

«Jeg ønsker at garderoben skal gi barn og foreldre en «ny start» – her skal vanskelige morgener legges bak oss, og vi skal se framover!»
(Marianne, daglig leder i barnehage)

Hvordan møte foreldrene

Foreldrene vil ønske en trygghet for at deres barn blir sett, hørt og respektert av de som jobber i barnehagen. Det er sårbart å overlate omsorgen for barnet sitt til andre omsorgspersoner, for så å være usikker på hvordan barnet har det. Har barnet et annet morsmål enn norsk og liten norsk språkforståelse, kan det være spesielt sårbart. Det er da viktig at personalet har gode arbeidsmåter for å gi barnet en god hverdag i barnehagen, og at dette formidles til foreldrene. Når barnet begynner i barnehagen, må det vurderes hvor lenge det har behov for at en av foreldrene er tilstede i tilvenningstiden. Er foreldrene trygge på at deres barns behov blir ivaretatt på en god måte, kan foreldrene glede seg over at barna har det bra i barnehagen og konsentrere seg om eget arbeid, skolegang eller andre ting de er opptatt med den tiden de er borte fra barna.

FØRSTEGANGS FORELDRE

Mange barnehager har gode rutiner som ivaretar nye foreldre. Flere praktiserer «bli-kjent-dager», der de gir foreldrene nyttig informasjon og barna gjerne deltar i noen aktiviteter. Andre går på hjemmebesøk for å treffe og bli kjent med barnet og foreldrene hjemme i denne første fasen. Foreldre som kommer til barnehagen for første gang, kan ha behov for informasjon, og noen kan ønske veiledning om det å være foreldre til barn i barnehage. Foreldre har ulik erfaring med barnehager. Dette vil påvirke hvilken informasjon de har behov for. Det kan i alle fall være nyttig å informere om hva overgangen fra hjem til barnehage kan innebære for barnet, om hverdagsrutiner i forbindelse med bringing og henting, om mat, skiftetøy, medbrakte leker, sykdom osv.

«Husk at det alltid vil være noen foreldre som er helt uvitende om hva en barnehage er; når det er måltider, når det er kjernetid og hva barnehagen trenger å vite om barnet».

(Gudrun, fagkonsulent)

ET INKLUDERENDE FELLESSKAP

Foreldrene er barnehagens viktigste ressurs for å skape et inkluderende miljø. Hvis barnehagen skal fungere som et inkluderende fellesskap for foreldre, må den være en arena der alle foreldre blir sett og hørt ut fra sine forutsetninger (NOU 2010:8: Med forskertrang og lekelyst, s.114). Forskning fra Danmark viser at barn og foreldre som har en bakgrunn som likner på personalets, ofte er de som blir sett og får være med å påvirke innholdet i barnehagen (Gulløv/Bundgaard 2008 og Palludan 2005). For å motvirke slike forskjeller er det av stor betydning at personalet er seg bevisst dette forholdet og arbeider for å oppnå god dialog med *alle* foreldrene.

MEDVIRKNING

I Rammeplanen står det: «Det er foreldrene som har ansvaret for barns oppdragelse.» Det er derfor svært viktig at foreldrene får muligheten til å påvirke innholdet og hverdagen i barnehagen. Barnehagen må diskutere, gjerne sammen med foreldrene, hva og på hvilken måte foreldrene kan delta og medvirke i barnehagens arbeid.

«Foreldrene skal alltid vite at jeg er der for dem – derfor er alltid kontordøra mi åpen!»
(Berit, styrer i barnehage)

HOLDNINGER

Det er viktig at barnehagen fokuserer på holdningsarbeid i det daglige arbeidet. Følgende spørsmål kan være nyttige å diskutere:

- Hvilke grunnleggende holdninger har personalet til foreldrene som samarbeidspartnere?
- Betraktes foreldrene som likeverdige partnere i samarbeidet? Er de medspillere eller motspillere, kyndige eller ukyndige?
- Er personalet villige til å endre praksis i tråd med foreldrenes ønsker?

FORVENTNINGER

Forventninger spiller en stor rolle i mellommenneskelig samvær, og egne og andres forventninger trekker ikke alltid i samme retning. Avklaring av gjensidige forventninger er derfor viktig, ikke minst for å få til et realistisk samarbeid og forhindre misforståelser. Spørsmål en kan stille seg, kan være:

- Hvordan kan barnehagen selv bli klar over egne forventninger?
- Har barnehagen en skjult kultur, der mye tas for gitt og ikke snakkes om? Hvordan kan dette eventuelt brytes opp og bli gjenstand for samtale?
- Hva formidler barnehagen til foreldrene – hva bør den formidle?
- Hvordan kan vi fange opp foreldrenes forventninger? For å fange opp *alle foreldrenes* forventninger bør de etterspørres i ulike fora: foreldresamtaler, foreldremøter og andre møtepunkter/ arrangement. Det bør være rutiner for at de etterspørres både muntlig og skriftlig.
- Hvordan håndterer barnehagen det at mange foreldre er ukjent med hva en barnehage er? Foreldre som er ukjent med barnehage, vil ofte ikke kunne sette ord på sine forventninger. De kan heller ikke vite hva barnehagen forventer av dem. Bundgaard og Gulløv har gjort en undersøkelse der det kom fram at usikkerhet både blant personale og minoritetspråklige foreldre gjorde tilvenningen mer krevende enn nødvendig for alle parter (*Buntgaard og Gulløv, 2008*).

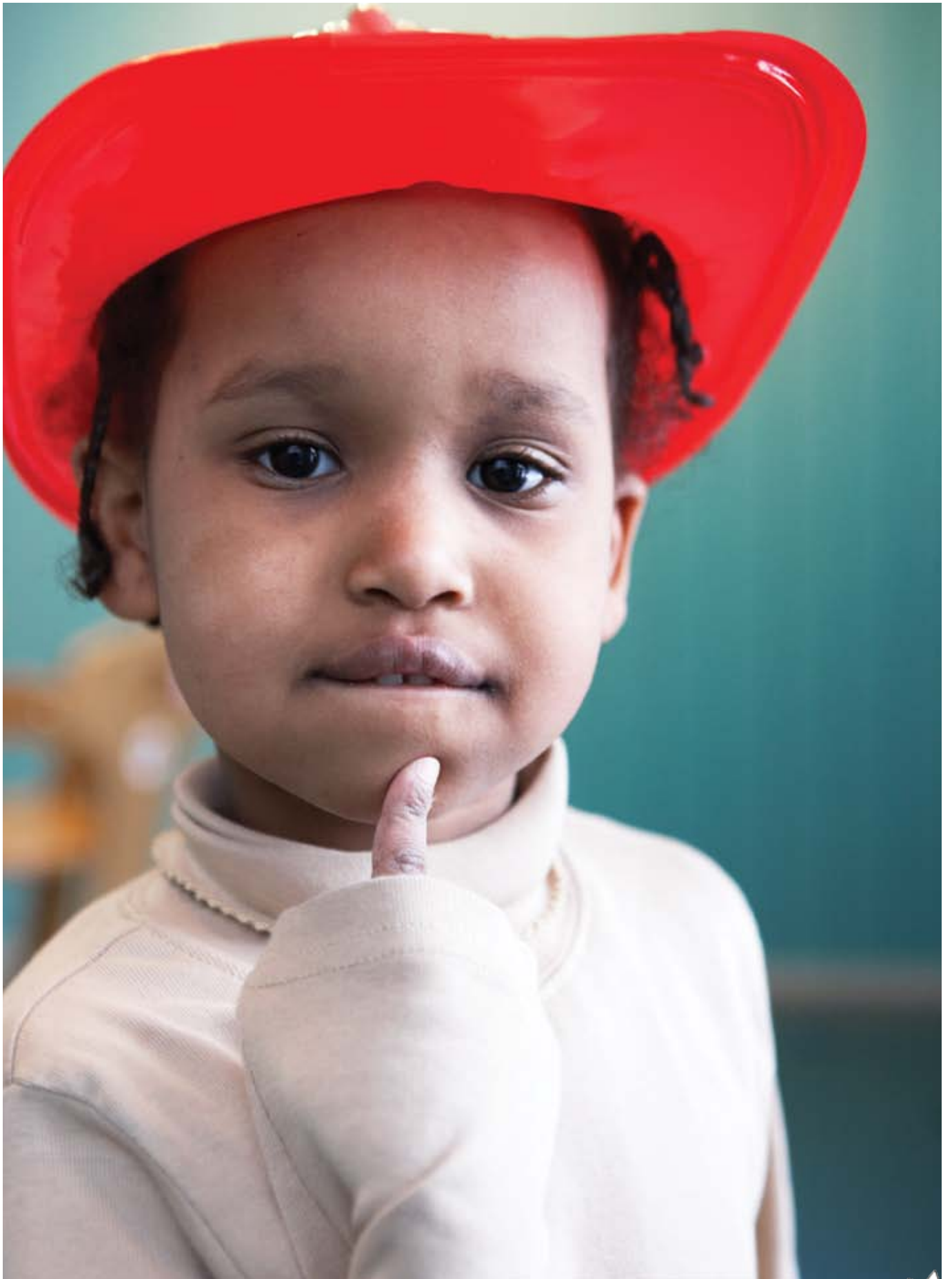
«STAMMESPRÅK»

Nær sagt alle miljøer har et eget «stammespråk». Dette er ord og uttrykk som brukes ofte og er godt kjent innad i miljøet. Ordene er gjerne faguttrykk, men ved hyppig bruk blir de en del av «stamme-

språket». For utenforstående blir dette fremmede ord som kan skape avstand og hemme samarbeidet. I barnehagen kan eksempler på slike ord være: kompetanse, anerkjennelse og prososial atferd. I samarbeid med foreldre blir det viktig å arbeide for at alle foreldre skal få en forståelse av hva personalet legger i de begrepene de benytter, når de snakker om barnehagens arbeid.

SLIK BLIR DEN VANSKELIGE SAMTALEN LETTERE

- Ha en god relasjon til foreldrene.
- En privat kontakt med foreldre kan gjøre det vanskelig å være profesjonell når du må ta opp vanskelige ting. Det er derfor viktig å være bevisst grensene mellom det å være profesjonell og det å være privat.
- Forbered deg godt før samtalen. Du kan aldri vite hva som skjer, men du kan på forhånd tenke grundig igjennom hensikten med samtalen og hva du vil ha formidlet.
- Vis respekt for foreldrenes synspunkter, og være oppmerksom på at problemer foreldrene opplever, kan virke større for dem enn for deg.
- Ta høyde for at foreldrene kan få følelsesmessige reaksjoner når dere snakker om noe som er krevende. De kan bli sinte eller begynne å gråte, begge deler er helt naturlige reaksjoner når foreldre blir berørt.
- Forsikre deg om at begge foreldrene kommer til orde.
- Ta gjerne med en erfaren kollega på samtalen, men pass på at foreldrene ikke blir dominert eller i mindretall. Foreldre kan i slike settinger lett føle seg underlegne og usikre.
- Vær spørrende i forhold til hvordan du legger fram problemet.
- Bruk «jeg»-budskap. Forklar hvordan du opplever barnet, og spør om foreldrene opplever det på samme måte.
- Bruk åpne spørsmål som «Hvordan opplever du Kari? Hvordan er hun hjemme? Hva mener dere vi bør gjøre i barnehagen?»
- Forklar hvilke løsninger dere mener kan egne seg (etter *Bodil Ugelstad i «Barnehagefolk» nr 1/2007*).

Hva kan foreldrene og barnehagen gjøre sammen?

HVORDAN BLI GODE VOKSNE SAMMEN FOR BARNA?

«Møtet med foreldrene og personalet må være preget av respekt, ydmykhet for den andre, humor, glede og dialog.»

(Marianne, daglig leder i barnehage)

I Rammeplanen står det:

«Foreldre og barnehagens personale har et felles ansvar for barns trivsel og utvikling. Det daglige samarbeidet mellom hjem og barnehage må bygge på gjensidig åpenhet og tillit. Foreldre må kunne stole på at de kan ta opp det som opptar dem i forhold til barnet og barnehagen, selv om det skulle innebære kritikk».

Videre heter det i Rammeplanen at barnehagen har en viktig oppgave som møtested for barn og småbarnsforeldre. Barnehagens ansvar i møte med foreldre med minoritetsspråklig bakgrunn framheves spesielt. Foreldre kan også ha behov for hjelp og veiledning i oppdragerspørsmål og i enkelte tilfeller hjelp til å komme i kontakt med ekstern bistand.

Barn oppleves ofte forskjellig hjemme og i barnehagen. Barn som er urolige i barnehagen, kan være rolige hjemme. Barn som ofte kommer opp i konflikt med andre barn, kan vise en annen atferd på hjemmebane. Dette er naturlig, men kan ofte forvirre. Personalet kan bekymre seg over at barn strever med for eksempel konsentrasjon, samspill og lignende, mens foreldrene ikke bekymrer seg. Samtidig kan barnet vise interesser og ferdigheter hjemme, som ikke vises like tydelig i barnehagen.

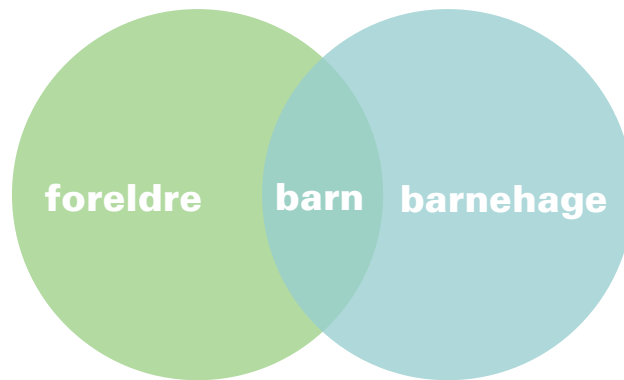
Dialogen mellom barnehagen og hjemmet vil i slike tilfeller være helt avgjørende for å oppklare misforståelser og klargjøre forhold rundt barnet, og den vil bidra til at både foreldrene og barnehagepersonalet blir bedre kjent med barnet.

«Foreldre kan barnet sitt, de ansatte kan barnehage!»

(Rammeplan for barnehager)

Foreldrene og personalet må ha med seg følgende utgangspunkt for å bli gode sammen:

- Mange foreldre er redde for å ta opp kritikk med barnehagepersonalet, i frykt for at det skal gå utover eget barn. Det er viktig at personalet har drøftet denne problemstillingen og evner å møte foreldre på en trygg måte. Barnets beste må stå i fokus når foreldre og personalet kommuniserer og samarbeider. En god dialog kan gi en ny og utvidet forståelse av hva som er til beste for barnet.
- Både foreldre og personale må være seg bevisst hvordan de omtaler barna, hverandre og barnehagen. Facebook og Twitter er blitt allmenne informasjons- og diskusjonsfora, og informasjonen spres med stor hastighet. Foreldrene og personalet kan for eksempel diskutere:

- Hvilke temaer egner seg i åpne fora, og hvilke egner seg ikke?
- Hvilke hensyn bør vi ta, når vi diskuterer barnehagespørsmål i åpne fora?
- Bør barnehagepersonalet kommunisere med foreldrene gjennom sosiale medier? Kanskje bør barnehagen ha retningslinjer for dette.
- Retningslinjer som kan være gode å forholde seg til med tanke på opplysninger og bilder som legges ut om barna.
- Foreldre og personale må også diskutere hva foreldrene skal medvirke til.

Samarbeidet mellom hjem og barnehage må bære preg av en gjensidig anerkjennelse. Det er ikke bare barnehagens personale som skal anerkjenne foreldrene. Foreldrene må også anerkjenne personalet for den kompetansen de har, og det arbeidet de gjør. Først da kan hjem og barnehage få til et samarbeid til det beste for barnet.

«Finn fellesnevner! Vi har alltid noe å snakke med foreldrene om – vi har jo barnet deres her!»

(Tone, daglig leder i barnehage)

Foreldresamtaler og foreldremøter

Barnehagen har lang tradisjon for samarbeid med foreldrene, og samarbeidet er formalisert og hjemlet i Lov om barnehager. Se også kapittel s. 17: *Foreldreråd og samarbeidsutvalg*.

FORELDRESAMTALER

Barnehagen inviterer alle foreldre med barn i barnehagen til individuelle foreldresamtaler én eller to ganger i året. I St.meld. nr. 41 foreslår departementet at alle barnehager skal tilby minst to foreldresamtaler per år. Foreldresamtalen er en fortrolig samtale mellom foreldrene og barnehagepersonalet, og handler primært om det enkelte barns trivsel, utvikling og aktiviteter i barnehagen. I foreldresamtaler kan man få avklart verdi- og interessefelleskap samt eventuelle konflikter. Slike samtaler kan også benyttes til å utveksle erfaringer om det å begynne i barnehagen.

«For en del år siden, da jeg jobbet i en flyktningbarnehage, hadde jeg en foreldresamtale. Mot slutten av samtalen spurte jeg om det var noe de ønsket å ta opp eller diskutere. Far sa: 'Hva mener du? Det er fem minutter igjen av møtet.' Så der fikk jeg den tilbakemeldingen. Neste gang passet jeg på å spørre foreldrene først.»

(Andreassen Becher, (2006):

TIPS I FORBINDELSE MED FORELDRESAMTALEN:

- Personalet avklarer med foreldrene hva de har behov for å samtale om – enten i forkant av eller i begynnelsen av samtalen.
- Personalet stiller godt forberedt til samtalen. Informasjon om barnet formidles med varme og med hverdageksempel.
- Av og til kan det være nyttig å invitere foreldrene til barn som leker mye sammen. Dette gir foreldrene mulighet til å bli godt kjent med andre foreldre i barnehagen, som de kan diskutere og dele erfaringer med. Foreldrene kan komme med innspill til hvordan vennskap mellom barna kan utvikles videre.

I dialogen mellom barnehage og hjem er det fint at barnehagen tar utgangspunkt i det som barna mestrer. Når barnet opplever at det mestrer, vil dette påvirke hele barnet positivt. Spørsmål barnehagen kan stille foreldrene er:

- Hva liker barnet ditt å holde på med?
- Hvilke egenskaper setter du virkelig pris på at barnet ditt har?
- Beskriv hva dere gjør hjemme i ulike situasjoner (måltider, legging osv.)?

Foreldrene kan når som helst be om en samtale. Dersom de har noe på hjertet som de ønsker å snakke med personalet om, bør de ta kontakt med barnehagen og avtale tid umiddelbart. Man bør ikke vente på invitasjon til foreldresamtale fra barnehagen.

FORELDREMØTER

Tradisjonelt er det barnehagepersonalet som inviterer eller innkaller foreldrene til

foreldremøter. Ofte er det styrer eller pedagogisk leder som leder møtene, og det kan lett bli mye enveiskommunikasjon med informasjon og orientering fra barnehagen til foreldregruppen. Mange barnehager har videreutviklet foreldremøtene og bruker møtene til foredrag og diskusjonsgrupper. Noen foreldre møter jevnlig på foreldremøter, mens andre av ulike grunner ikke kommer. Sammen med foreldrene kan personalet finne fram til innhold og form som gjør at foreldrene opplever møtene som givende. Det blir viktig at barnehagen også har en strategi for hvordan den sikrer et godt samarbeid med de foreldrene som *ikke* deltar på foreldremøter. I mange land er det ikke vanlig med foreldremøter, og noen foreldre er derfor ikke kjent med disse møteformene fra sin bakgrunn. Språkbarrierer kan også være en årsak til at enkelte foreldre ikke kommer.

For at foreldremøtene skal bli innholds-

messig gode og fungere etter hensikten, er det viktig at styreren og barnehagepersonalet har tenkt igjennom og diskutert arbeidet med foreldremøter. Følgende spørsmål kan være til hjelp:

- Hva er målet med foreldremøtene? Hvorfor ønsker personalet å holde foreldremøter? Har dette vært diskutert i SU?
- Hvor ofte mener personalet det er behov for å gjennomføre foreldremøter?
- Hvor ofte mener foreldrene det er behov for å gjennomføre foreldremøter?
- Kan barnehagen tenke seg andre samværs- og samarbeidsformer som alternativer til de tradisjonelle møteformene?
- Kan foreldrene tenke seg andre samværs- og samarbeidsformer?
- Hvem styrer møtene? Er det primært de ansatte som har ordet og leder møtene, eller er det andre måter å styre møtene på?
- Hva mener foreldrene om ledelsen av møtene? Hvilken form og innhold ønsker foreldregruppen på møtene? Kan/skal foreldrene tas med på drøfting?
- Er det spørsmål foreldre- og personalgruppen kan samarbeide om?
- Hvordan kan foreldrene være med å påvirke innholdet i barnehagen?
- Hvem kommer/kommer ikke? Er det «alltid» de samme som kommer, og de samme som uteblir? Har barnehagen diskutert årsaken til dette? Skyldes det praktiske vansker, som barnevakt og lignende? Er tilhørigheten til barnehagen sterk nok? Er temaene som tas opp, relevante for alle? Bli alle foreldre møtt som likeverdige samarbeidsparter?
- Hvordan kommuniserer foreldrene og barnehagepersonalet? Er dialogen preget av vilje til å forstå og bekrefte den andre, og å være åpen for hva den andre mener er viktig?
- Hva kan eventuelt gjøres annerledes for å trygge og motivere de foreldrene som vanligvis ikke kommer? Kan barnehagen revurdere tidspunktet, innholdet og formen på møtene?
- Hvordan følger barnehagen opp de foreldrene som ikke kommer på foreldremøtene?
- Gjøres møtene tilgjengelig for alle? Inviteres tolk til møtet, og er det avklart hvordan tolk benyttes? Har alle foreldre forstått at det skal være foreldremøte, og vet de hva et foreldremøte er? Kan foreldremøtet forgå helt eller delvis i språkhomogene grupper?
- Hvordan brukes foreldremøtene til å bygge nettverk og utvikle kontakt innad i foreldregruppen? Man kan invitere foreldrene til å fremme temaer en del av kvelden, for eksempel presentere barnebøker, matlaging, oppdragelsesspørsmål eller hobbyer.

Et tips kan være å la barna lage et bordkort til foreldrene, som legges der foreldrene skal sitte på foreldremøtet.

«Skap diskusjoner og engasjement. Ikke vær redd for uenighet. Uenighet kan føre til videreutvikling av både samarbeidet mellom hjem og barnehage, og selve arbeidet i barnehagen.»

(Far etter et foreldremøte i barnehagen)

Foreldre som ikke er komfortable med slike samværsformer, bør respekteres, eller få hjelp og støtte til å delta.

EKSEMPLER PÅ ALTERNATIVE MØTEFORMER:

- Gruppesamlinger i stedet for foreldremøte, for eksempel far/sønn- og/eller mor/datterklubber, rundt et bestemt tema, måltid og/eller aktivitet.
- Hjemmebesøk. Personalet avtaler da å komme hjem til familien.
- Foreldremøte med world café / dialogkafé. En møtemetode som får alle deltagerne aktive. Se bak i heftet for nettadresse.
- Eget foreldremøte for alle nye foreldre, der det gis generell informasjon om barnehagen og samtales om hvordan det er for barn og foreldre å være ny i barnehagen.
- Egne foreldremøter for minoritetsspråklige foreldre som er nye i landet, med tolk for dem som trenger det. Se bak i heftet for nettadresse.
- Morgenkaffe i barnehagen hvor foreldrene kan lære om barnehagen og møte de ansatte. Foreldre kan gjerne bli personlig kontaktet og invitert til å delta.
- Filmkveld for å få fram hva en barnehage er, og hva barna holder på med. Film og bilder kan også skape en god mulighet til dialog mellom foreldre og personalet, som lett kan knyttes opp mot barnehagens innhold.
- Sosiale samlinger/«samtalestund» med foreldrene, for eksempel i forbindelse med henting. Kan eventuelt kombineres med felles middag.

FORELDREKAFFE

Flere barnehager inviterer gjennom året foreldrene til foreldrekaffe. Hvordan dette legges opp i den enkelte barnehage varierer, men ofte har barnehagepersonalet bakt noe godt sammen med barna, og serverer kaffe og te og noe å bite i når foreldrene

skal hente barna om ettermiddagen. Dette er en viktig situasjon hvor barna opplever at foreldrene og personalet kan sitte ned og prate sammen. I tillegg er dette en god anledning for foreldrene til å treffe andre foreldre med barn på samme avdeling eller base. Enkelte foreldre opplever imidlertid ikke uformelle samværsformer som for eksempel foreldrefester, foreldrefrokoster og foreldrekaffer som positive arenaer, og det kan være viktig å være klar over når man planlegger slike arrangement (NOU 2010:8 Med forskertrang og lekelyst). Foreldre som ikke er komfortable med slike samværsformer, bør respekteres eller få hjelp og støtte til å delta. Årsakene kan være ulike og ofte skjulte. Personer med sosial angst kan ofte takle angsten i rutinemessige situasjoner for eksempel i garderoben, men oppleve den som mer utfordrende ved større arrangementer.

HVA KAN FORELDRENE OG PERSONALET SAMARBEIDE OM?

- Foreldrene og barnehagepersonalet planlegger sammen og gjennomfører arrangement for barna.
- Foreldrene og personalet har et utall temaer de jevnlig kan ta opp og diskutere, for eksempel likestilling, lekens betydning, rammer for barna, språk eller generell utvikling.
- Det utarbeides en «foreldrebank» i samarbeid mellom foreldrene og barnehagen. Barnehagen bør på forhånd si hva de kan tenke seg å få hjelp til, og foreldrene inviteres til å komme med innspill om hva de kan bidra med. Det kan være alt fra praktiske gjøremål i barnehagen til aktiviteter sammen med barna. For noen foreldre føles det naturlig å komme med innspill. Andre må inviteres helt konkret. Personalet må se mangfoldet i foreldre-

gruppen og sørge for at alle får mulighet til å påvirke. Dette krever at man av og til prøver ut nye og utradisjonelle samarbeidsformer og temaer.

- Diskutere forskjellige dilemmaer foreldrene og personalet kommer opp i, og komme fram til felles svar og løsninger. Dette kan forebygge misforståelser og misnøye (se eksempler på dilemmaer i neste kapittel).

«La foreldrene gjøre egne valg, vi må tåle at foreldrene er ulike og gjør andre ting enn vi selv er vant til.»

(Anette, styrer i barnehage)

Dilemmaer

Hjemmet og barnehagepersonalet kan ofte ha ulike interesser og behov som kan sies å utgjøre «dilemmaer». Å snakke åpent sammen om dilemmaer kan være med å fremme samarbeidet mellom hjem og barnehage. Felles diskusjon av ulike problemstillinger kan gi positive ringvirkninger som

- tydeligere kommunikasjon
- færre misforståelser
- økt innsikt og kjennskap til hverandres situasjon og vurderinger
- forståelse for beslutninger som må tas
- større vilje til å inngå kompromisser
- økt innsats- og samarbeidsvilje og et tettere forhold mellom partene

Åpen samtale om dilemmaer fremmer altså det gode samarbeidet mellom hjem og barnehage og gjør det mulig å oppnå mange av de målsettingene som er beskrevet i dette heftet. Det kan være en nyttig erfaring for begge parter at kvaliteten skapes ved å snakke sammen. Eksempler på slike dilemmaer kan være:

HENTE/BRINGE

Det kan av og til oppstå et sprik mellom det foreldrene har behov for, og det barnehagen har mulighet til. Foreldre har behov for å snakke med barnehagen om forhold som har med hjemmesituasjonen å gjøre, og når de kommer for å hente barna, kan de ha behov for å høre om hvordan dagen har vært. Samtidig har personalet ansvar for de barna som er på avdelingen, og har ikke alltid kapasitet til å gi foreldrene sin fulle oppmerksomhet. Ofte er det for eksempel bare én voksen på vakt når foreldrene kommer for å hente. Hva gjør vi?

BALANSE

Foreldre er forskjellige. Noen har lett for å henvende seg til personalet, mange meninger og innspill og mye å meddele, mens andre er tilbakeholdende og forsiktede. Alle har imidlertid like stor rett til å påvirke. Hvordan kan personalet og foreldre sammen finne løsninger som kan ivareta alles behov?

STØRRE ARRANGEMENT

Når det er foreldrekafe eller avslutningsfest i barnehagen, er det mange barn og foreldre til stede. Ved slike anledninger er barna gjerne ekstra spente og forventningsfulle. Samtidig kan det være uklart om det er foreldrene eller personalet som har ansvaret for barna når begge parter er i barnehagen. Det kan være behov for å snakke om rollene til personalet og foreldrene med tanke på å ta vare på barna ved slike arrangement.

MANGFOLD

Hvordan kan foreldrene og personalet i fellesskap finne løsninger i tilfeller der foreldrenes interesser strider mot barnehagens praksis og verdigrunnlag? Eksempler kan være foreldre som ikke ønsker at mannlige ansatte skal skifte klær på døtrene deres, eller som har bestemte meninger om barneoppdragelse og er uenige med barnehagens pedagogikk. Foreldrene kan også være engstelige for at barna får i seg mat de i henhold til sin religion ikke skal spise. Det er viktig å bruke god tid på forventningsavklaringer, slik at samarbeidet er preget av tillit.

KARTLEGGING

Mange barnehager utfører kartlegging av barnets utvikling. Til dette benyttes skjemaer og ulike kartleggingsverktøy. Foreldre har ulike behov for innsikt i og tilbakemeldinger om den kartleggingen som har foregått. Noen foreldre ønsker mye informasjon og detaljert kunnskap, mens andre opplever dette stressende. Fokuset på kartleggingsresultatene gjør at de bekymrer seg for om barnet deres utvikler seg godt i forhold til standarden, og de blir opptatt av å sammenlikne eget barn med andre. De ønsker gjerne å høre om sitt barn, hvordan det trives og har det i barnehagen, uten at det vurderes med utgangspunkt i ferdige kartleggingsskjemaer. Barnehagen må spørre foreldrene om hvordan de ønsker tilbakemeldinger om sine barn, både når det gjelder kartleggingsresultater og barnehagens arbeid ellers.

ENKELTBARNET – GRUPPA

Typiske dilemmaer kan oppstå i balansen mellom enkeltbarnet og gruppa, for eksempel i sammenheng med mat. Mange foreldre er opptatt av hvor mye og hva barnet spiser. Kanskje oppstår det situasjoner der foreldrene og barnehagen har ulike meninger. Kanskje har barnehagen spesielle retningslinjer for kosthold, som foreldrene opplever som vanskelig å følge for sitt barn. Det kan for eksempel være at barnehagen ikke ønsker at barna skal ha med yoghurt og sukkerholdige matvarer, mens foreldrene mener det er behov for mer fleksibilitet og er opptatt av at barnet får i seg mat. Hva kan barnehagen og foreldrene bli enige om? Slike situasjoner kan gjerne drøftes i fellesskap.

Samarbeid med andre instanser

«Jeg husker moren min en gang sa: 'Kari er ikke for nybegynnere. Kari er viderekommende!' 'OK', tenkte jeg. 'Da er det ikke bare jeg som synes at hun var vanskelig, men andre også hadde problemer med henne. Andre så også at dette var vrient. Men da vi kom til PPT, da hjalp det'.

(Kinge, 2009, s. 170)

Barnehagen har ofte samarbeid med andre faginstanser, de mest vanlige er helsestasjonen, pedagogpsykologisk tjeneste (PPT), barnevernet (BV) og barne- og ungdomspsykiatrien (BUP).

For barn med særlige behov er det viktig med samhandling med spesialistmiljøet utenfor barnehagen. Foreldre som har barn med behov for ekstra hjelp og støtte, må ofte henvende seg til og følge opp mange forskjellige hjelpeinstanser. Barnehagen kan være en pådriver og støtte for disse foreldrene, blant annet ved å samordne møter mellom de forskjellige instansene.

Personalet i barnehagen ser barnet daglig i lek og samhandling med andre barn og voksne. Kompetente barnehageansatte registrerer som oftest at noe er annerledes med enkelte barns væremåter og utvikling. Når det oppstår bekymring i forbindelse med barnets mentale, sosiale eller fysiske helse og utvikling, er det personalets ansvar å gå videre med sin bekymring til rette faginstans. Foreldrene skal alltid informeres om, involveres i og samtykke til henvisninger barnehagen gjør til eksterne faginstanser.

Det er veldig viktig med en god dialog mellom foreldrene og personalet når barnehagen vurderer behov for å involvere flere instanser i forhold til å ivareta barnets utvikling. Når det for eksempel gjelder barn med spesifikke språkvansker, kan det være krevende for personalet å oppdage dette hvis de ikke deler barnets morsmål, og barnet er i startfasen med å lære seg norsk. I slike tilfeller blir foreldres innsikt i barnets språkkompetanse på morsmålet viktig informasjon. Det blir også viktig å gi foreldrene tydelig informasjon om hvilke

instanser en ønsker å involvere i samarbeidet, og hva de kan bidra med.

I følge barnehageloven § 22. *Opplysningsplikt til barnevernstjenesten*, er barnehagepersonalet forpliktet til å melde eventuell bekymring videre til det lokale barnevernet. Før melding sendes barnevernet, skal foreldrene også informeres om barnehagens bekymring og meldingsplikt. Slike hendelser kan sette samarbeidet mellom hjem og barnehage på en hard prøve. I disse situasjonene er det helt avgjørende at barnehagepersonalet opptrer profesjonelt, og har en klar forståelse av hvor deres lojalitet ligger; nemlig

hos barnet. Samtidig har personalet en utfordring i å formidle sin bekymring på en ivaretagende måte overfor foreldrene. Det må være en målsetting å bevare et tillitsforhold til foreldrene, også når man snakker om et forhold som er krevende for barnets familie. Ekstra store utfordringer kan det være når foreldrene kommer fra et land der institusjoner som barnevern ikke finnes.

Når barnehagen har mistanke om eller avdekker alvorlig omsorgssvikt som seksuelle overgrep mot barn, skal ikke foreldrene informeres i forkant av melding til barnevernet. Dette skyldes frykt for bevisforspillelse.

Avslutning

Barnet står i sentrum, og barnet er årsaken til at vi aldri må slutte å la oss motivere til bedret samarbeid, kontakt og kommunikasjon, enten vi er foreldre eller personale. Personalet i barnehagen har et klart ansvar for å legge til rette for nærhet i kontakt og dialog, men foreldrene har også et ansvar for å imøtekomme personalet med samarbeidsvilje, initiativ og positiv respons på barnehagens invitasjoner. Allikevel er det viktig å erkjenne at foreldrene er den

sårbare part i dette samarbeidet. Det er nevnt flere ganger i dette heftet at foreldres bekymring for barnets trivsel og utvikling, kan gjøre dem utsatt, utrygge og sårbare. Det å bidra til at foreldre utvikler trygghet og tro på egen foreldrekompetanse, kan ha en avgjørende betydning for barnets utvikling av eget positivt selvbilde og kompetanse. Klarer barnehagen å styrke relasjonen mellom foreldre og barn, er den med på å gi barna de viktigste forutsetninger for god læring og utvikling.

Som nevnt innledningsvis, er foreldre i dag utsatt for et sterkt forventningspress med tanke på barnets prestasjoner, ferdigheter og kunnskap. Dette ligger som en bekymring og belastning på mange. De sammenlikner seg med andre foreldre, de sammenlikner eget barn med andre barn, og de er usikre på egen foreldrerolle og oppdragelse. Mange tror at de er de eneste som føler utilstrekkelighet og tvil på om de er gode nok foreldre. Dersom barnehagepersonalet klarer å skape en kultur som gir foreldre trygghet og rom for å dele usikkerhet og eventuelle utilstrekkelighetsopplevelser, vil dette kunne redusere stressfaktorer hos foreldrene og frigjøre energi og optimisme som kommer barna til gode. Foreldrene vil også oppleve at de ikke står alene om å være usikre, og de vil oppleve gleden og nytten ved å tilhøre et fellesskap.

Foreldre trenger gode støttespillere. De trenger å bli sett i sin mestring og kompetanse, akkurat som alle oss andre.

**«Foreldre er barnets viktigste utviklingsressurs ved siden av barnets egen biologiske livskraft.»
(Hafstad og Øvreeide,1998)**

«Vi hadde en ny toåring på en av våre avdelinger. Mor var sliten og snakket med oss om at hun syntes det var krevende med jobb og barn. Når hun hentet gutten, var hun ofte stresset og ba ham skynde seg. 'Kom nå da! Nå skal vi hjem!' Vi i barnehagen syntes begge var herlige, og at gutten var en skjønn liten fyr. Vi tenkte: 'Ser hun ikke det? Kanskje hun er usikker overfor barnehagepersonalet?'

Konklusjonen vår var at vi skulle formidle vårt syn på gutten så intensivt vi kunne.

Vi fortalte masse positivt om ham og overøste henne med gode nyheter om alt gutten hennes hadde mestret, og hva han hadde sagt og gjort. Vi fortalte henne hvor flott og god vi syntes gutten hennes var. Etter en stund merket vi en endring i forholdet mellom gutten og moren. Hun begynte å fortelle positive ting til oss om ham. Hun begynte å smile i garderoben. Det var klemmer og gjen-synsglede, og de gode historiene begynte å komme.»

(Vibeke, styrer i barnehage)

Kilder

LITTERATURLISTE:

Andersen, John og Rasmussen, Kjeld (1996): «*Mer foreldresamarbeid*», Oslo. Pedagogisk forum

Andersson, Bengt-Erik og Strander, Kerstin 2009:

«*Framtiden blev vår: 101 sjuttitalister följda under sina 25 första år*», Stockholms universitet, Lärarhögskolan i Stockholm, Institutionen för individ, omvärld och lärande, LHS

Andreassen Becher, Aslaug (2006): «*Flerstemmig mangfold: Samarbeid med minoritetsforeldre*», Oslo. Fagbokforlaget.

Bae, Berit (2004): «*Dialoger mellom voksne og barn – en beskrivende fortolkende studie*» (rapport nr. 25), Høgskolen i Oslo

Bagge, Lene Bjerring og Lenchler-Hübertz, Lisbeth (2009): «*Foreldresamarbeid*». Oslo. Aschehoug

Bowlby, John, (1951): Rapport til WHO

Bundgaard, Helle og Gulløv, Eva (2008): «*Forskel og fællesskab*». København. Forfatterne og Hans Reitzels forlag

Bø, Ingerid (1996): «*Grunnbok i foreldresamarbeid*». Oslo. Universitetsforlaget

Drammen kommune (2005): «*Veileder. Tospråklig opplæring i barnehagen*»

Gjervan, Marit, Andersen, Camilla Eline og Bleka, Målfrid (2006): «*Se mangfold!*». Oslo. Cappelen

Grythe, Jon og Midtsundstad, Jorunn H. (2002): «*Foreldresamarbeid i barnehage*». Kristiansand. Høyskoleforlaget

Hafstad, Reidun og Øvreeide, Haldor (1998): «*Foreldrefokusert arbeid med barn*», Kristiansand, Høyskoleforlaget

Holthe, Vibeke Glaser (2003): «*Profesjonalisering av barneoppdragelsen*». Oslo Universitetsforlaget.

Huneide, Karsten (2003): «*Barns livsverden*», Oslo. Cappelen akademisk

Kibsgaard, Sonja (2006): «*Barn@foreldre*», Oslo. Transit

Kinge, Emilie (1999): «*Empati hos voksne i møte med barn med spesielle behov*», Oslo, Gyldendal

Kinge, Emilie (2006): «*Barnesamtaler. Det anerkjennende samvær og samtalens betydning for barn med samspillsvansker*», Oslo, Gyldendal

Kinge, Emilie (2009): «*Hvor er hjelpen når den trengs?*». Om relasjonskompetanse Om foreldresamarbeid. Oslo. Gyldendal

Kunnskapsdepartementet (2006): «*Temahefte om språklig og kulturelt mangfold*»

Kyrkjevegen barnehage (2009): «*Sjå mangfoldet vårt! Tankar kring barndom sett fra foreldreståden*»

Larsen, V og Tirelli, Ü (2003): «*Hvad lærer etniske minoritetsbarn i en dansk daginstitusjon?*» Social kritikk, tidsskrift for social analyse og debat, nr. 88

Malmo, Birgit og Stemshaug, Marit (2002): «*Samhandling – veien til kompetanse*», Damm

Nordahl, Thomas (2007): «*Hjem og skole*». Oslo. Universitetsforlaget

NAFO (Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring) og Kunnskapsdepartementet (2010): «*Ressurshefte flerspråklig arbeid i barnehagen, Kunnskapsdepartementet*».

NOU 2010:7: «*Mangfold og mestring*», Kunnskapsdepartementet

NOU 2010:8: «*Med forskertrang og lekelyst*», Kunnskapsdepartementet

Palludan C. (2005): «*Børnehaven gør en forskel*». København. Danmarks pedagogiske universitetsforlag

Schibbye, Anne Lise (2009): «*Relasjoner. Et dialektisk perspektiv på eksistensiell og psykodynamisk psykoterapi*». Oslo. Universitetsforlaget.

Ugelstad Bodil i Tidsskriftet «*Barnehagefolk*» nr. 1/2007

Utdanningsdirektoratet (2005): «*Våge ville være voksen*»

Øvreeide, Haldor (2002): «*Samtaler med barn*». Kristiansand, Høyskoleforlaget AS

Åberg, Ann og Taguchi, Hillevi Lenz (2006): «*Lyttende pedagogikk – etikk og demokrati i pedagogisk arbeid*». Oslo. Universitetsforlaget

Aktuelle lenker:

Lovverk: www.lovdatab.no
Barneombudet: www.barneombudet.no
Foreldreutvalget for barnehager: www.fubhg.no
ICDP: www.icdp.no
LØFT: www.loft-instituttet.no
NAFO: www.hio.no/Enheter/NAFO
Voksne for barn: www.voksneforbarn.no
World café: www.theworldcafe.com
Tolketjenesten: www.tolke-tjenesten.no

Takk til:

Kunnskapsdepartementet og NAFO for godt samarbeid!

Emilie Kinge for gode råd, faglig veiledning og gode praksisfortellinger!

TIDLIGERE KOLLEGAER I FAGMILJØET FOR GODE INNSPILL:

Anette Ek Svendsen, Berit Ekornrud, Berit Kauserud, Gudrun Jansson, Mariann Moe Martinsen, Marianne Bye, Marit Nøstberg, Tone Seljenes Holme, Tonje Kaugerud og Vibeke Hillestrøm

FUB

TELEFON 22 05 90 70
POSTADRESSE Postboks 9360 Grønland, 0135 Oslo
BESØKSADRESSE Schweigaards gate 15 B, 0191 Oslo
E-POST post@fubhg.no
NETTADRESSE www@fubhg.no

DESIGN Tank

ILLUSTRASJONER Mille Lia Reenskaug 5 år
Markus Lia Reenskaug 2 år
Max Tømmeraas-Thill 5 år

FOTO Sveinung Bråthen
Forsidefoto / Scanpix

TRYKK Printhouse